

УДК [338.124.4:334.722] (477)

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ НА ДІЯЛЬНІСТЬ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Л. Єзгор

*Львівський національний університет імені Івана Франка
Економічний факультет
79000 м. Львів, пр. Свободи, 18
E-mail: l.yezhor@gmail.com*

У статті проаналізовано основні показники діяльності суб'єктів малого підприємництва у докризовий та кризовий періоди. Встановлено логічні причинно-наслідкові зв'язки негативного впливу кризових явищ на діяльність малих підприємств в Україні.

Ключові слова: суб'єкти малого підприємництва, мале підприємство, обсяг реалізованої продукції, показники зайнятості, фінансовий результат, рентабельність.

Малі підприємства, маючи багато переваг у порівнянні з великим бізнесом, є наріжним каменем розвитку підприємництва в Україні. Однак діяльність підприємств малого бізнесу в Україні знаходиться на стадії розвитку, потребує постійного вдосконалення та розробки ефективної системи управління їх функціонуванням. Особливо в умовах економічної кризи, коли більшість вітчизняних підприємств припинили свою діяльність, а решта знаходяться на стадії виживання. Адже саме малі підприємства є більш чутливими до змін економічного та політичного середовища. Тому так важливо проаналізувати діяльність малих підприємств в докризовий та кризовий періоди, а також встановити їх причинно-наслідкові зв'язки.

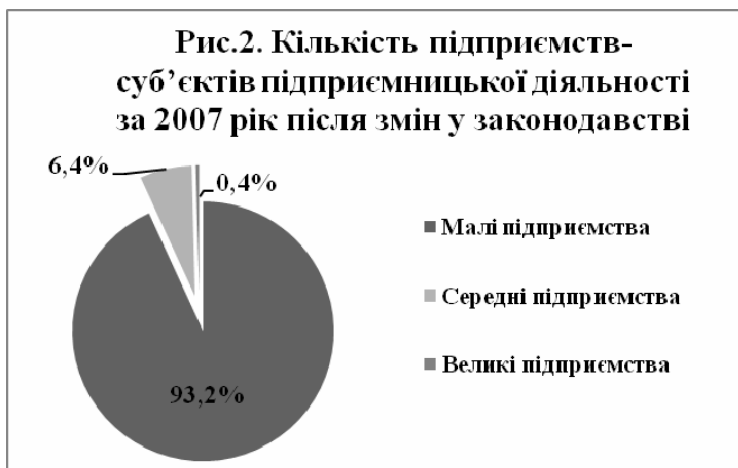
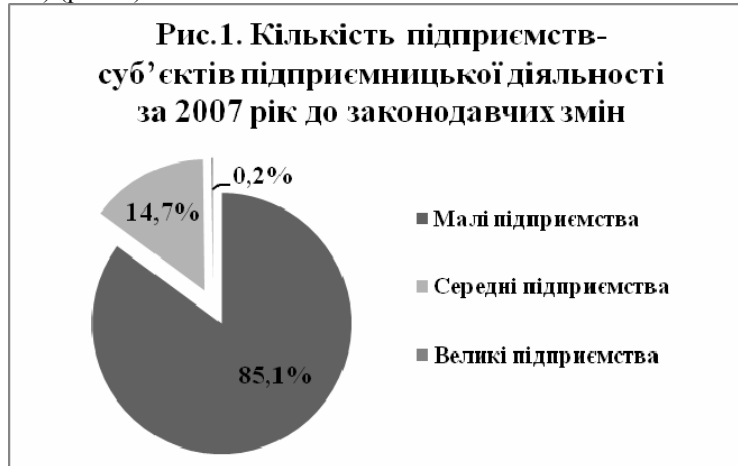
На сьогодні існує багато праць, які висвітлюють особливості сучасного стану, проблеми та тенденції розвитку малого бізнесу в Україні, зокрема це дослідження таких вітчизняних вчених як З. С. Варналія, К. О. Ващенко, В. Є. Воротіна, В. М. Гейця, А. Я. Кузнецової та інших.

Однак, на нашу думку, дана тематика ще до сих пір залишається актуальною та відкритою для досліджень.

Відповідно до Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань регулювання підприємницької діяльності" від 18.09.2008, суб'єктами малого підприємництва є: зареєстровані у встановленому порядку фізичні особи, які займаються підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи, а також юридичні особи-суб'єкти підприємництва будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, в яких: середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік не перевищує 50 осіб; обсяг валового доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за рік не перевищує 70 млн. гривень [4]. До введення в дію нормативів цього указу, обсяг

валового доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за рік не повинен був перевищувати 500 тис. євро.

В структурі суб'єктів господарювання найбільшу частку займають малі підприємства. До законодавчих змін їх кількість становила – 85,1 % (324011 одиниць); на середні припадало 14,7 % (56008 одиниць); а на великі – всього 0,2 % (770 підприємств) (рис. 1). Після змін у законодавстві, кількість середніх підприємств зменшилась на користь малих і великих та становила 6,4 % (24,5 тис. підприємств), малих – 93,2 % (354,8 тис.) та великих відповідно – 0,4 % (1520 підприємств) (рис. 2).

Джерело: складено автором за даними [5, с. 53].

За даними Держкомстату України частка малих підприємств у загальному обсязі реалізованої продукції робіт і послуг скоротилася з 18,8 % у 2006 до 16,3 % у 2008. Зменшилася також кількість малих підприємств у загальній кількості СПД (рис. 3). Цікаво, що в країнах ЄС МСБ створює 40 – 67 % ВВП, тоді як в Україні – 5 – 7 % [6].

Джерело: Складено автором за даними [2, с. 23].

До прикладу, у США 98% промислових підприємств є малими. На них припадає 50-53% ВВП, у Великій Британії малими є 96% від загальної кількості приватних підприємств (65% ВВП). За даними федерального статистичного управління (Statistisches Bundesamt) більш як 99 % підприємств країни – малі компанії, які створюють до 50% ВВП. В Японії на малі підприємства припадає 99,6% всіх підприємств та 55% реалізованої продукції [3, с. 165-166].

У Данії в свою чергу, суб'єкти малого бізнесу створюють 80 % національного продукту, в Італії – 60 %, а середній внесок таких підприємств у ВВП по всій Західній Європі становить 63 – 67 % [3, с. 165-166].

Вважаємо, що така ситуація пов'язана, по-перше, з неефективним нормативним регулюванням та недостатньою державною підтримкою діяльності вітчизняних суб'єктів малого бізнесу. Адже незважаючи на існування Національної та регіональних програм сприяння та розширення інфраструктури підтримки розвитку малого підприємництва в Україні, малому бізнесу в нашій країні не приділяється належної уваги в порівнянні з економічно розвинутими країнами. По-друге, на низькі показники частки малих підприємств у ВВП України впливає такий суб'єктивний чинник, як тінізація малого бізнесу. Особливо в кризовий період, підприємства не маючи достатніх ресурсів повернення кредитних коштів, починають приховувати показники прибутковості, банкрутуючи на папері. Однак багато суб'єктів малого підприємництва і справді згортають свою діяльність, це демонструє зменшення кількості малих підприємств у 2008 в порівнянні з 2007 (рис. 3).

За даними Держкомстату у період 2006-2008 рр. частка найманих працівників на малих підприємствах у загальній кількості найманих працівників на підприємствах – суб'єктах підприємництва становила відповідно 23,5 %, 23,7 % та 24,3%, а рівень зайнятості на малих підприємствах України у відсотках до загальної кількості працездатного населення склав 7,7 % (табл. 1).

Таблиця 1

Основні показники зайнятості населення на МП

Показники	2006	2007	2008
Кількість МП, на 10 тис. осіб наявного населення, тис. одиниць	72	76	72
у % до загальної кількості підприємств -СПД	92,8	93,2	92,7
Кількість найманих працівників, тис. осіб	2158,5	2154,3	2156,8
у % до кількості працездатного населення	7,7	7,7	7,7
у % до кількості найманих працівників на підприємствах - СПД	23,5	23,7	24,3

Джерело: складено автором за даними [1].

В Україні більшість підприємств працює прибутково, однак простежується тенденція до зменшення їх кількості. Якщо у 2003-му році кількість таких підприємств становила 66,3 %, то у 2008-му – 62,7 %. (табл. 2).

Незважаючи на те, що кількість підприємств, які отримали прибуток більше як у 1,5 раза перевищує кількість збиткових підприємств, фінансовий результат остинніх у 2008-му році більше як вдвічі перевищує результат фінансової діяльності прибуткових підприємств, за рахунок чого загальне сальдо є від'ємним. Сумарний фінансовий результат від звичайної діяльності малих підприємств становить збиток 37482,2 млн. грн. (табл. 2).

Таблиця 2

Фінансові результати малих підприємств від звичайної діяльності до оподаткування

Рік	Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування, млн. грн..	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали збиток	
		% до загальної кількості підприємств	фінансовий результат, млн. грн.	% до загальної кількості підприємств	фінансовий результат, млн. грн.
2006	5187,1	66,3	19024,3	33,7	13837,2
2007	5699,1	67,2	25561,8	32,8	19862,7
2008	-37482,2	62,7	32018,9	37,3	69501,1

Джерело: складено автором за даними [2, с. 23].

Для оцінки ефективності діяльності малих підприємств використовуємо показник рентабельності продажу, який як відомо, обчислюється відношенням прибутку від реалізації продукції, робіт, послуг до суми виторгу від реалізації продукції, не враховуючи ПДВ та акцизні збори. Даний показник характеризує дохідність реалізованої продукції. На основі нього ми можемо побачити яку суму прибутку отримувє кожне підприємство з кожної гривні реалізованої продукції.

Підприємство є рентабельним, коли воно покиває свої витрати та отримує хоча б якийсь прибуток [7, с. 29].

Аналізуючи рентабельність малих підприємств за період з 2006-2008 рр. бачимо, що навіть незважаючи на кризові процеси, які розпочались восени 2008 року, діяльність готелів та ресторанів не є рентабельною. Вважаємо, що це пов'язано, по-перше, з надто великими капіталовкладеннями, тому термін окупності таких проектів буде великим. По-друге, на здійснення діяльності в цій галузі повинні орієнтуватись середні та великі підприємства, розширюючи спектр наданих послуг, покращуючи якість та рівень обслуговування.

Найбільш рентабельними є підприємства, які займаються фінансовою діяльністю, однак під час економічної кризи, їх дохідність у 2008 році в порівнянні з попереднім періодом зменшилась у 3,9 разів з 23,6 % до 6,1 %. Ефективну діяльність протягом 2008 року показують також с/г підприємства, мисливство, лісове господарство (6,7 %), освіта (3,9%) та діяльність транспорту та зв'язку (0,9 %) (табл. 3).

Таблиця 3

Рентабельність операційної діяльності малих підприємств за видами економічної діяльності

Вид економічної діяльності	Рівень рентабельності (збитковості), %		
	2006	2007	2008
Усього	5	5,1	-5,1
у тому числі с-г, мисливство, лісове господарство	5,0	13,9	6,7
промисловість	1,7	1,2	-1,7
будівництво	2,4	1,3	-8,6
торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	9,3	8,1	-5,4
діяльність готелів та ресторанів	-3,2	-3,6	-7,9
діяльність транспорту та зв'язку	2,6	3,2	0,9
фінансова діяльність	26,7	23,6	6,1
операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	3,0	4,1	-9,8
освіта	9,2	8,1	3,9
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1,3	-1,1	-2,2
надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	1,4	-2,9	-10,9

Джерело: складено автором за даними [2, с. 135].

Кризові явища найбільше позначились на таких сферах діяльності як надання комунальних та індивідуальних послуг, діяльність у сфері культури та спорту; операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям та будівництво, де рівень збитковості у 2008-му році становив відповідно 10,9 %, 9,8 % та 8,6 %.

Отже, проаналізувавши діяльність малих підприємств у період з 2006-2008 роки, бачимо погіршення показників кількості малих підприємств, їх частки у загальному обсязі реалізованої продукції (робіт, послуг), зайнятості населення на малих підприємствах, фінансових результатів від звичайної діяльності та рентабельності операційної діяльності. Все це, зрозуміло пов'язане з початком у кінці 2008 року кризових процесів, які негативно впливають на діяльність не тільки середніх та великих підприємств, а особливо на суб'єктів малого бізнесу. Адже саме вони ще не досягнувши достатньо високого рівня розвитку, є найбільш вразливими до економічних коливань та змін політичного і економічного середовищ. Тому необхідно якомога терміновіше вжити ряд заходів щодо зменшення наслідків фінансової кризи у малому бізнесі, стимулюючи їх діяльність та покращуючи розвиток підприємств даного сектору.

1. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: URL: <http://ukrstat.gov.ua/>. – Назва з екрану.
2. Діяльність малих підприємств у 2008 році : статистичний збірник // Державний комітет статистики України. – Київ, 2009. – 167 с.
3. Пиріг Д. З. Досвід розвитку управління інноваційною діяльністю малих підприємств у зарубіжних країнах / Д. З. Пиріг // Актуальні проблеми економіки. – 2010. - № 3(105). – С. 163-170.
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань регулювання підприємницької діяльності : Закон України від 18.09.2008 №523-VI [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: URL: zakon1.rada.gov.ua.
5. Про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні : Національна доповідь / [К. О. Ващенко, З. С. Варналій, В. С. Воротін, В. М. Геєць, Е. М. Кужель, О. В. Лібанова та ін.]. – К., Держкопідприємство, 2008. – 226 с.
6. Соловійов М. В. Інвестування малого і середнього бізнесу: проблеми та шляхи розв'язання / М. В. Соловійов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/DeBu/2009-1/doc/2/27.pdf>. – Назва з екрану.
7. Фінансове стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності малого і середнього бізнесу в Україні / [Кузнєцова А. Я., Возняк Г. В., Дубовик О. В., Тувакова Н. В.]. – Львів. : ЛБІ НБУ, 2006. – 367 с.

ANALYSIS OF THE IMPACT OF ECONOMIC CRISIS ON THE ACTIVITY OF SMALL COMPANIES IN UKRAINE

Lyudmyla Yezhor

*The Ivan Franko National University of Lviv
SvobodySt. 18 UA-79000 Lviv, Ukraine
E-mail: l.yezhor@gmail.com*

The article analyzes the basic performance of small businesses in the downturn and crisis periods. It logical cause-effect relationships impact the crisis on small business activity in Ukraine.

Key words: small businesses, small enterprise, the volume of sales, employment rates, the financial result, profitability.

**АНАЛИЗ ВЛИЯНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО КРИЗИСА НА
ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ МАЛЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ В УКРАИНЕ****Людмила Езгор***Львовский национальный университет имени Ивана Франко**Экономический факультет**79000 г. Львов, пр. Свободы, 18**E-mail: l.yezhor@gmail.com*

В статье проанализированы основные показатели деятельности субъектов малого предпринимательства в докризисный и кризисный периоды. Установлено логические причинно-следственные связи негативного влияния кризисных явлений на деятельность малых предприятий в Украине.

Ключевые слова: субъекты малого предпринимательства, малое предприятие, объем реализованной продукции, показатели занятости, финансовый результат, рентабельность.